

TROMS

Arkeologiske rapporter fra
Norges arktiske universitetsmuseum

2023

"Finnshaugen" i Rønvik i Bodø

Dokumentasjon av sørvestlig utkant av gravhaug id. 38585

Jørn E. Henriksen & Anja R. Niemi

UiT Norges arktiske
universitetsmuseum

Tromura 2023

Arkeologiske rapporter fra Norges arktiske universitetsmuseum, UiT Norges arktiske universitet

ISSN: 2535-4248 (elektronisk utgave)

Utgiver: Septentrio Academic Publishing, Tromsø, Norway

Redaksjon: Anja Roth Niemi og Janne Oppvang

DOI: <https://doi.org/10.7557/trm.6934>

Foto: Norges arktiske universitetsmuseum - UiT Norges arktiske universitet

Kart og illustrasjoner: Jon G. Blom

Gjenstandsfoto: -

Fotogrammetri: Jon G. Blom og Andreas Luneborg

Prosjektet er bekostet av Nordland fylkeskommune

Forsidefoto: Gravhaugen «Finnshaugen, 21.09.21 Jørn E. Henriksen

Rapporten er lisensiert under en [Creative Commons Navngivelse-DeLPåSammeVilkår](#) (CC BY-SA). Lisensen tillater andre å tilpasse og bygge videre på arbeidet så lenge det krediteres og lisensieres videre på samme måte.

«Finnshaugen» i Rønvik, Bodø
Dokumentasjon av sørvestlig utkant
av gravhaug id. 38585

Jørn Erik Henriksen og Anja Niemi

UiT Norges arktiske
universitetsmuseum

Lokalitet: Nordstrandveien

Id.nr.: 38585

Kulturminnetype: Gravhaug

Undersøkelsesår: 2021

Areal: sjakt 18 m lengde, 1,5 m bredde, langs haugens sørvestlige kant

Tiltakshaver: Nordland fylkeskommune

Kommune: Bodø

Fylke: Nordland

Gnr/bnr: 143/4

Koordinater: UTM Sone 33 N: 474288 Ø: 746476

Feltleder: Jørn Erik Henriksen

Prosjektansvarlig: Anja R. Niemi

Rapport: Jørn Erik Henriksen

Dato: dato rapport levert

Prosjektnr.: 149409101

Ephorte: 2018/2473

Aksesjonsnr.: -

Fotobase: TSAD 87

Gjenstandsbase: -

Nøkkelord: Gravhaug, arkeologisk sjakting, Rønvik, Nordstrandveien, Bodø, gangsti, sykkelsti

Sammendrag

Opprusting av fylkesvei 834 med ny gang- og sykkelsti innebar konflikt med den sørvestlige delen av gravhaug id. 38585 i Rønvik, Bodø by. Dispensasjon ble innvilget, med vilkår om arkeologisk undersøkelse av den berørte delen av kulturminnet.

Undersøkelsen gikk ut på å anlegge en NV – SØ orientert sjakt parallelt med nordøstsiden av Nordstrandveien, i området mellom veien og avgrensingen av planlagt tiltak mot nordøst.

Prosjektets målsetting var å dokumentere eventuelle bevarte spor etter den opprinnelige sørvestlige enden av haugen, og/eller opprinnelig overflate i umiddelbar tilknytning til gravhaugen mot sørvest. Formålet var å bedre kunnskapsgrunnlaget om haugens konstruksjon, om eventuelle anlegg som fotgrøft, samt om den opprinnelige markoverflaten i tilknytning til haugen.

Sjakten var negativ med hensyn til bevarte kulturminner og intakt eldre markoverflate. Det undersøkte området bestod i sin helhet av masser som er forstyrret av flere moderne inngrep, fremfor alt forårsaket av en kabeltrasé som ikke kunne gjenfinnes i offentlig tilgjengelige kart eller registre.

Vår vurdering er at det innenfor det undersøkte området ikke er noen bevarte spor etter haug eller det opprinnelige bakkenivået haugen ble anlagt på.

INNHold

Innledning.....	1
Berørt kulturminne, gravhaug id. 38585.....	1
Kulturmiljø.....	4
Målsetting og prioriteringer.....	7
Gjennomføring.....	10
Observasjoner og resultater.....	11
Oppsummering.....	13
Litteratur.....	16

INNLEDNING

Bakgrunnen for undersøkelsen er opprusting av fylkesvei 834 med ny gang- og sykkelsti o.a. langs Nordstrandveien som medfører konflikt med deler av gravhaugen Finnshaugen (Askeladden id. 38585) i sørvest-delen parallelt med Nordstrandveien. I forbindelse med reguleringsplanprosessen har innspillene fra Nordland fylkeskommune, UM-Norges arktiske universitetsmuseum blitt tatt til følge i Riksantikvarens brev av 27.06.2018 om bestemmelser og vilkår til reguleringsplan. Dispensasjon jf. kulturminneloven § 8, fjerde ledd ble vedtatt gjennom Bodø kommunens egengodkjenning av detaljregulering fv. 834 Mælen – Rønvikkrysset 25.10.2018, med RAs dispensasjonsvilkår spesifisert i planens fellesbestemmelser § 2.1. I brev av 25.03.2021 bestilte tiltakshaver Nordland fylkeskommune, avd. Transport og infrastruktur arkeologiske undersøkelse. I brev til RA av 29.04.2021 anmodet UM-Norges arktiske universitetsmuseum om vedtak jf. kulturminneloven § 10 første ledd angående saken. Etter Riksantikvarens vedtak 06.05.2021 aksepterte tiltakshaver prosjektplan og budsjett i brev til UM av 11.05.2021

BERØRT KULTURMINNE, GRAVHAUG ID. 38585

Gravhaug id 38585 ligger mellom Nordstrandvegen i sør og Smed Qvales vei i nord, i Rønвика nord for Bodø sentrum. I dag er stedet tett bebygget med boligfelt, veier o.l. rundt selve haugen, mens området på andre siden av Nordstrandveien vis a vis haugen mot sørvest er preget av næringsbygg og tilhørende infrastruktur. Informasjon fra gammelt billedmateriale og innberetninger fra Lund (1952) og Simonsen i 1957 viser entydig til en meget kraftig fotgrøft spesielt godt synlig i øst og nordøst (UM – Prosjektplan). Haugen var da skjemet av to potetkjellere i den nordre delen av haugen, samt andre, mindre fremtredende skader. Haugen ble beskrevet som 24 x 25 m stor på denne tiden, og 3,5 m høy. Siden er haugen ytterligere skadet av vei- og boligbygging m.m., og fotgrøften fullstendig gjenfylt eller utslettet. Topografien utover det umiddelbare området rundt haugen er også sterkt endret i moderne tid.

Opprinnelig har haugen hatt en fremstående beliggenhet på brinken av en gammel strandterrasse med utsikt til bunnen av Rønвика, som var svært langgrunn. Strandlinja lå kun ca. 60 m sørvest for haugen så sent som 1950-tallet, og lokaliseringen virker opprinnelig å ha blitt valgt blant annet på grunn av stedets synlighet fra havet (se fig. 3). Utfylling og oppmudring fra Rønvikfjæra og ca. 250 ut i vika og øvrig utbygging i området skjuler effektivt brinken haugen ble bygget på, så vel som dens opprinnelige sjøvendte posisjon.

Rønвика er preget av marine sandavsetninger (<https://geo.ngu.no/kart/losmasse>), noe som kunne observeres under sjaktingen. Slik undergrunn preger det meste av Bodø bys områder, og partier med lettdrenert jord la forholdene vel til rette for jordbruk i regionen, som for eksempel i Rønвика. Kulturmiljøet i nedre Rønvik var utpreget

jordbrukspreget inntil noen tiår inn i etterkrigstiden, med teglverket ved Rønvikleira (1888-1970) som et unntak. En større fangeleir for russiske soldater var anlagt i samme område under 2. verdenskrig.

Byutviklingen skjøt fart i etterkrigstiden, og Rønvik ble raskt innlemmet som en av Bodøs sentrale bydeler, preget av boligfelt, havn og industri/næringsbygg. Hele Rønvikleira og øvrig gammel strandsone er under dagens havne- og industriområde.

Haugen er en uvanlig stor gravhaug i nordnorsk sammenheng, men er blitt utsatt for betydelig skjemming i form av innbygging. Nordstrandveien og Smed Qvales vei i henholdsvis sørvest og nordøst, boliger og hustomter m.m. i nordvest og sørøst, samt en rekke inngrep som gangsti og parkeringsplass, har berørt selve haugen og dens umiddelbare nærområde (Holberg og Hutchinson 2009). Haugen befinner seg 20 m SV for Smed Qvalesvei 7, det gamle våningshuset til gnr. 32, bnr. 7, Finnshaugen/Finnshåjen (som for lengst har mistet innmarka si). Det er mulig at bruket fikk navn etter et annet stedsnavn i området, men den nære koblingen til tunet og haugen gjør det nærliggende å tro at haugens navn ga opphav til bruksnavnet etter utskillingen i 1886. De mange inngrepene som har berørt gravhaugen har skjedd til tross for at både regionalt og lokalt kulturminnevern har vært bevisst haugens utsatte posisjon og forsøkt å iverksette bevarings- og skjøtseltak i flere omganger de siste vel 50 årene (UM-prosjektplan, A Niemi 2021).

Under registrering i 1957 ble haugen beskrevet som å være 24 x 25 meter stor, 3,5 meter høy og med en 4 meter bred og 1,5 meter dyp fotgrøft om den østre halvdel. Flyfoto fra 1946 og et postkort fra ca. 1950 viser at fotgrøfta har omsluttet gravhaugen. Nordland fylkeskommune, avd. Arkeologiske undersøkelser utførte arkeologisk befaring og tilstandsvurdering av kulturminnet 9.11.2017. Befaringen påviste at fotgrøft i haugens østlige kant ikke lenger er synlig. Gravhaugens synlige ytterkant ble samtidig målt opp, og justeringer av kulturminnets geometri i Askeladden foretatt i tråd med dette. Haugen er nå avgrenset med diameter på 34 meter i N-S retning og inntil 29 meter i Ø-V retning. Ifølge registeringsrapporten inkluderer geometrien opprinnelig fotgrøft på om lag 4 meter. Høyden er ca. 3 m.

Tiltaket berører både haugens utstrekning og dens sikringssone i sørvest i ca. 4 meters bredde. Området som virket relativt uberørt av Nordstrandveien inklusiv veigrøft, veilys med tilhørende infrastruktur o.l. er imidlertid en ca. 1,5 m bred og 18 m landstripe parallelt med veiens nordlige kant.

Figur 1 Oversiktskart over Rønvik i Bodø: undersøkelsesområdet. Kartgrunnlag ©Statens kartverk

Figur 2 Bilde av Rønvikleira 1951. Postkort Mittet og co, public domain.

Figur 3 Finnshaugen, utsnitt av postkort 1951

Figur 4 Utsnitt av flyfoto, Widerøe 1946. Public domain

KULTURMILJØ

De eldste kjente bosetningsspor i Rønvik er en boplass fra yngre steinalder på Kjerkhaugen (id 185689) og et løsfunn av en skiferkniv ved Pallvatnet (id 68258). Gravhaugen (Finnshaugen) er det ene synlige automatisk fredete kulturminnet i Rønvika, men det kan være forhastet å anse kulturminnet som en storhaug anlagt i ensomhet, i sterk kontrast til det mer kjente kulturmiljøet tilknyttet Bodø gård 2-3 km mot SØ.

Figur 5 Finnshaugen (markert rødt) og funnsteder i Rønneby med omegn, registrert i kulturminnedatabasen Askeladden

Finnshaugen i seg selv er har en antydning til yngre jernalder på grunn den markante fotgrøften, et formtrekk som er vanligere for denne perioden i Nord-Norge sammenlignet med hauger fra eldre jernalder (Storli 1985). Rønneby ser altså ut til å ha inneholdt synlige gravminner (minst en storhaug) og et eller flere flatmarksgravfelt. Samtlige graver av sistnevnte kategori er funnet tilfeldig (id.59552, 48611 og 9231, se fig. 6). Id. 48611 er en grav fra folkevandringstid (Ts,4238). Denne er beskrevet som en flatmarksgrav, og skal være funnet i nærheten av en gravhaug som ble ryddet bort på 1880-tallet. Jernsaker ble funnet i haugen, men ikke tatt vare på. Id.59552 består av to graver (Ts.4306), hvorav den ene dateres vikingtid, den andre funnet ca. 20 meter unna er datert yngre jernalder. Id. 9231 er funnsted for en mannsgrav (Ts.3480) fra merovingertid/vikingtid og en kvinnegrav (Ts.3978). I tillegg er en flatmarksgrav fra merovingertid/vikingtid funnet i Rønneby uten nærmere stedsangivelse, og gjenstandene befinner seg på KHM (C14554-57). Som fig. 6 viser, er kanskje ikke kjent beliggenhet til flatmarksgraver veldig tett opp mot Finnshaugen, men hvis en tar i betraktning at alle gravfunnene er innsendt av privatpersoner som tilfeldigvis har funnet disse, er muligheten for at gravfeltet/feltene opprinnelig var langt rikere og større sannsynlig, og Finnshaugen kan ha blitt bygget i et etablert gravfelt.

Opplysning om synlige gravminner er vage, og minst ett skal som sagt ha blitt ryddet bort i 1880-årene. Andre røyser og hauger av mer beskjeden dimensjon sammenlignet med Finnshaugen kan ha lidt samme skjebne uten at det er bevart opplysninger om dette. Uavhengig av relasjon til et eksisterende gravfelt, er det ingenting blant funnene

fra flatmarksgravene som tilsier elitegraver, selv om våpensett i gravene ser ut til å ha vært vanlig, og smykkesettet til kvinnegraven består av et fint mykkesett bestående av konisk spenne, perler pyntenåler av bein m.m. Personene som ble begravd i Rønvik har innehatt en viss status i samfunnet, etter funninventaret å dømme (Holberg og Hutchinson 2009:157). Det er kanskje ikke et slikt inventar en kunne forvente i et gravfelt som inneholdt storhaug, et temmelig sikkert tegn på høgstatusgårder (Storli 1985, 2006).

To flatmarksgravfunn fra yngre jernalder stammer fra Vollen noe lenger øst (id. 58281 og 18553), og utgjør etter alt å dømme et separat gravfelt, i for stor avstand til Finnshaugen til at relasjonen kan foreslås med særlig rimelighet. Likevel er disse gravene spesielle, siden de ligger ca. 200 og 700 m N for et gravfunn tolket å komme fra en urgrav (id 48610), der restene av en sammensatt enkeltkam funnet ved den døde kan bety at gravene i dette området er noenlunde samtidige. Denne tilsynelatende romlige og kronologiske sammenhengen mellom samiske og norrøne gravfelt er sjelden. Et annet element som med litt godvilje inkluderes i beskrivelsen av Rønviks kulturmiljø er et av Nord-Norges rikeste sølvskattefunn. Skjult bak det bratte Pallfjellet nord for Finnshaugen ligger Brattskaret, hvor det et sølvdepot nedlagt en gang etter år 949 kom frem under anleggsarbeid i 1919 (id 9232).

Spor etter selve gårdsbosetningen i jernalderen er så langt ikke påvist. I forbindelse med byggingen av Kjerkhaugen skole tidlig på 1970-tallet ble det gjort observasjoner i byggegropa som tyder på at det har vært en gårdshaug her (id. 18568-1). Muligens har også jernaldertunet ligget på Kjerkhaugen. Det synes som høy status til en eventuell gård i Rønvik er et sent fenomen, kanskje først synlig i sen vikingtid. Rønvikskatten lagt ned rundt 950 kan tenkes å gjenspeile beboernes status, og man kan gjette på at Finnshaugen også er en slik representasjon. Flatmarksgraver i området fra folkevandringstid og inn i vikingtida viser i så fall at høy status til gården og dens eiere/besittere ikke nødvendigvis var et kjennetegn før en generasjon opplevde en markant klassereise i vikingtid, eventuelt at denne statusen fulgte med en elite som overtok gården på et tidspunkt.

Kunnskapsstatus så langt indikerer at tyngdepunktet i Saltenregionsens maktsentra flyttes fra indreliggende området i Saltenfjorden til ytre områder i yngre jernalder. Bodøgård og Seines på hver sin side av Saltenfjorden fremstår som to sentrale maktsentra i Saltenfjorden fra merovingertid (Holberg og Hutchinson 2009). Bodøgård skiller seg ut som en storgård gjennom yngre jernalder, basert på de store gravfeltene som er registrert i området. I Hangåsbukta bak Bodø Camping ble det påvist spor etter til sammen 13 gravhauger, som var synlige på flyfoto som vekstforskjeller i dyrka mark i 2009 (id.nr. 18556). Gravhaugene varierer i størrelse og er både runde, lange og båtformete. Den største er rund og har en diameter på 38 meter. Langhaugene måler mellom 14-30 meter. Gravene har ligget på rad, og haugene ble fjernet i løpet av årene rundt 2. verdenskrig. Det har så langt ikke vært mulig å fastslå nøyaktig hvor gårdsbebyggelsen tilknyttet gravene på Bodøgård lå gjennom yngre jernalder. En georadarundersøkelse i 2020 registrerte anomalier meget godt i samsvar med

registreringer av bortpløyde graver gjort på bakgrunn av vekstforskjeller på ortofoto, men også store mengder groper, bodlignende anlegg og annet (Stamnes og Kiersnowski 2020). De sistnevnte anleggene behøver oppfølging med testutgravninger, men samlet sett viste undersøkelsene at det trolig er omfattende spor av aktivitet i nærheten av gravfeltet som meget vel kan være mer eller mindre samtidige med gravene. Anlegg som kan tolkes sikkert som deler av en gårdsbosetting ble ikke registrert i denne undersøkelsen. Trolig var bosettinga plassert ikke langt unna gravfeltene, et sted på det flate og gode jordbruksområdet mellom Bodøelva og Hangåsbukta. Mye tyder på at bosetting knyttet til gravfeltet i Hangåsbukta kan ligge skjult i gårdshaugen på Bodin gård (Id. 58286).

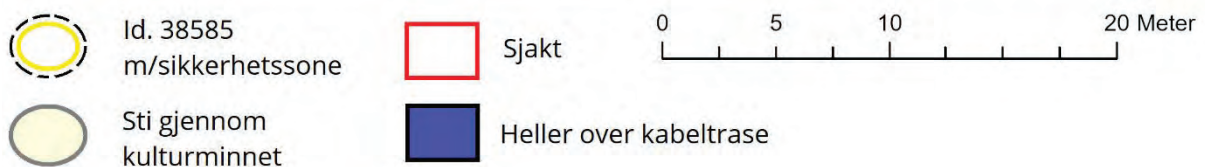
I likhet med Bodøgård ble minst en storhaug reist i Rønvik, og funnene av flatmarksgraver kan antyde at Finnshaugen ble anlagt i et område som allerede hadde status som gravsted for frie personer av middels status i yngre jernalder. Den nære beliggenheten til Bodøgård kan ha gjort Rønvik til et underbruk med selvstendige besittere i yngre jernalder som tidlig kom til å stå i et klientforhold til overhodet på Bodøgård. Utviklingen av Bodøgården som regionens maktsentrum og høvdingsete (sml. Bratrein 2018) var trolig en forutsetning for at slektene som (ble) satt på gårdene i omlandet fikk høynet status som en slags refleksjon av høvdingen makt, tydelig i form av en sterk økning i elitemarkører i ytre Saltfjord-regionens kulturmiljø fra yngre jernalder.

Inntil 2013 var det ikke påvist kontinuitet til eldre jernalder i Bodøgårds kulturmiljø, selv om det er foreslått at det allerede da var et område knyttet sammen med en hulveg og ferdsel langs Bodøelva med bautaene på Vågøynes (Holberg og Hutchinson, 2009:136). Senere undersøkelser har påvist kokegroper o.a. fra yngre bronsealder og før-romersk jernalder både på Albertmyra og en rekke andre steder i Bodøområdet (Henriksen og Niemi 2014, Mikalsen 2014, Oppvang et.al. 2019). Nye maktmanifestasjoner som storhauger o.l. i yngre jernalder kom til i områder som allerede hadde en lang bosettingshistorie i området som i dag er Bodø by, men detaljer om denne delen av bosettingshistorien er ganske ukjent. Kontinuitet i bruk og bosetting gjennom jernalderen indikerer at nye sentra ble etablert på steder der visse lokale forutsetninger for slike prosesser allerede eksisterte, men om dette kan sies å innebære egentlig kontinuitet i senterfunksjoner i Bodøområdet fra eldre til yngre jernalder er uvisst. Til dette trengs mer arkeologisk empiri og forskning omkring eldre jernalder i Bodøområdet, i et komparativt perspektiv til senere faser av jernalderen med de statusmanifestasjonene som fra da av kom til å prege området. Det er i denne sammenhengen undersøkelser som Nordstrandveien 2021 har stor forskningsrelevans (UM-prosjektplan 2021).

MÅLSETTING OG PRIORITERINGER

Gravhaugen er ikke tidligere undersøkt, til tross for at det er en av Nord-Norges få storhauger. Det er heller ikke registrert opplysninger om funn eller andre observasjoner gjort i forbindelse med inngrepene i haugen. Analyser av prøvemateriale som kull,

pollen- og makrofossilprøver ville kunne gi informasjon om datering av gravminnet med tilhørende anlegg, og i tillegg paleobotanisk kunnskap om Bodøområdet i tidsrommet haugen ble anlagt. Problemstillingene er derfor helt grunnleggende spørsmål som datering og hvordan haugen er konstruert, så vel som vegetasjonshistorisk informasjon om landskapet haugen engang ble bygget i.

Figur 6 Oversikt: Sjakt, betonghellene over kabelsjakten og stien som graver seg ned i haugen

Til tross for at tiltaket innebærer begrensede inngrep i haugen var det potensiale for å identifisere en eventuell markoverflate, og eventuelle spor etter konstruksjonsdetaljer. Prosjektplanen la opp til en overvåking av grøftegraving, som samtidig etablerer en nordvest-sørøst orientert profil langs hele tverrsnittet av haugenden som er berørt av tiltaket. Dokumentasjon av profil kombinert med prøvetaking i sjikt definert som opprinnelig markoverflate, haugfyll og eventuelle rester av andre konstruksjonsdetaljer som fotgrøft eller lignende var prioritert i prosjektplanen. Profildokumentasjon ville

etter prosjektplanen innebære å rense en profil langs hele sørvestsiden av gravhaugen som er berørt av tiltaket, inkludert sikringsone.

Figur 7 Bilde av den nordvestre enden av sjakta, og de sterkt omrotete massene. Kabeltraseens betongdekke nært kamera

Alle disse prioriterte strategiene lot seg gjennomføre etter planen, men det ble raskt klart at sjakten ikke avslørte intakte deler av haugen eller andre anlegg. Det ble derfor bestemt å sjakte forholdsvis raskt gjennom omrotete masser i midten av sjakten. Avdekkingen av betonghellene som gravemaskinfører identifiserte som dekke til kabel, mest sannsynlig høyspent, satte en stopper for sjaktingen i dybden. I denne delen av sjakten er all masse omrotet i sjaktens bredde, trolig fra grøfting til lysstolpe, strømkabler tilhørende denne m.m. Sjakten ble gravet ned til ca. 1,6 m dybde inn mot profilen i NØ, og ca. 1,4 m i det øvrige av sjakten bredde. Dette var så dypt vi kunne grave i henhold til reglement om sikring av grøft, og sikkerhetshensyn tilsa også at kablet ikke skulle røres før det eventuelt kunne spores opp opplysninger om den. Vi har ikke mottatt oppklaringer om saken i ettertid av feltarbeidet. Vi vurderte dybden som tilstrekkelig for å avgjøre at opprinnelige masser er forstyrret, og vi vurderte at dette gjelder området i den vestre delen av sjakta. Det ble bestemt at området her kun fotodokumenteres i plan, og ellers brukes som oppstillingsplass for gravemaskin under fullføring av sjakt mot SØ. Den inneklemt posisjonen mellom Nordstrandveien og sikringsgjerde i SV og hensynet til automatisk fredet kulturminne i NØ gjorde dette til en god løsning på logistiske utfordringer. Det ga maskin og fører akkurat nok bevegelsesrom til at det ikke ble nødvendig med alternative løsninger som potensielt kunne tatt tid å få på plass, som for eksempel sperring av deler av veiens kjørefelt, dispensasjon jf. kulturminneloven eller adgang til privat eiendom og hager. Fotogrammetrisk dokumentasjon av NØ profilen kunne gjøres uten større brudd, men

kun den sørøstre delen av sjaktas plan ble dokumentert på denne måten. I dette området virker noe av den opprinnelige undergrunnen intakt, og traseen til høyspentkabel tegner seg tydelig i overflaten. Profiltolkning og prøvetaking m.m. utgikk fra prosjektet, som ble avsluttet tidligere enn forutsatt.

GJENNOMFØRING

Undersøkelsen var berammet på en uke, og var satt til uke 20.-24.09.2021, men som redegjort for nedenfor ble feltoppdraget (reise og feltopphold) utført 24. – 25. september. 26. desember var hjemreisedag.

Prosjektleder Anja R. Niemi utarbeidet blant annet prosjektplan til grunn for feltarbeidet, som inneholdt historikk om forvaltning av gravhaugen, oversikt over kulturmiljø og arkeologisk kunnskapsstatus for område m.m. Dette er informasjon som i stor grad er inkorporert i rapporten. Jørn Erik Henriksen var feltleder, mens Andreas Luneborg var ansvarlig for digital feltdokumentasjon. Gøran Hálfdanarson Ellingsen var feltassistent.

Forarbeid på en uke ble utført av feltleder i løpet av august og første halvdel av september. Digital oppmålingsansvarlig og feltassistent befant seg allerede i Bodø ved feltarbeidets oppstart, og feltleder ankom morgenen 24. september. Nordland fylkeskommune, Transport og infrastruktur, hadde som avtalt med UM sørget for gravemaskin og fører, samt foretatt oppmåling og avmerking i felt av den eksakte grensen av tiltaket avmerket i reguleringsplanens kartmateriale mot gravhaugen (se fig. 1).

Figur 8 Før oppstart, mot SØ. Profil mot NØ og SV markert i felt

Værforhold var akseptable med stillevær og noe lett regn de to dagene feltoppholdet varte, og kontakten med tiltakshaver var god. Spesielt er det viktig å fremheve at forberedelsene nevnt ovenfor som NFK hadde gjort, var en forutsetning for rask oppstart av arbeidet. Selve gravingen av sjakten innebar få problemer, men noen utfordringer med begrenset manøvreringsrom for maskinen var vanskelig å unngå. Sjakten var lang og smal (ca. 18 x 1,5 m, inneklemt mellom området i NØ som i sin helhet utgjør gravhaug og sikringszone (id 38585), og fv 834 Nordstrandveien i SV med tilhørende anlegg som lysstolpe, grøft og avsperringer i henhold til forskrifter om

trafikal veisikring ved arbeid i/nær trafikkert vei. Bare området som var avsperrert og fungerte som buffersone var åpent for massedeponi o.l., og maskinferdselen var på samme måte avgrenset til det regulerte området. Begrenset plass til tross lot prosjektet seg gjennomføre uten større problemer.

Selve sjaktingen var unnagjort i løpet av mandag 24. september, og formiddagen tirsdag 25 september. Resten av arbeidsdagen ble benyttet til dokumentasjon og overvåking av gjenlegging av sjakt. Været hadde vært fint inntil avslutning og gjenlegging, da regn og kuling satte inn. Onsdag 26. september ble benyttet til hjemreise, etterarbeid ble utført september 2022 og januar 2023.

Maskinell flateavdekking under kontinuerlig observasjon, opprensning og inspeksjon av grøft og masser ble foretatt langs hele grøftens lengde og til den dybden vi anså som nødvendig. I første omgang ble det besluttet å ikke åpne områdene som lå inne på privateide hustomter i sørøst og nordvest, før dette eventuelt ville bli nødvendig ut fra observasjoner gjort under undersøkelser nær selve haugen. Etter en vurdering av resultatene fra sjaktingen i kombinasjon med visuell vurdering av de aktuelle hustomtene, besluttet vi at utvidelser inn på privat eiendom ikke ville være hensiktsmessig.

Alminnelig fotodokumentasjon ble foretatt under hele denne prosessen, mens plan og profil ble dokumentert med fotogrammetri. Oppmåling ble foretatt med Trimble R8s CPOS-GPS GNSS. Koordinatsystemet som ble brukt for undersøkelsen var Euref 89 sone 33N. Det ble brukt kamera (Sony DSX-RX100M2) montert på fotostang til å ta bilder for fotogrammetridokumentering av felt i plan, samt profildokumentasjon. Det ble benyttet Agisoft Metashape til å prosessere dataene. Andreas Luneborg foresto digital dokumentasjon i felt.

OBSERVASJONER OG RESULTATER

Metoden ga stor grad av kontroll på innholdet i sjakten både i plan og profil, ikke minst på grunn av sjaktens beskjedne størrelse (ca. 1,5 m b og 18 m l). Det ble raskt klart at ingenting av haugen eller opprinnelig markoverflate i tilknytning til denne kunne være intakt i sjaktens sørvestre langside, og alt fokus ble dermed rettet mot profilen mot nordøst.

I løpet av to arbeidsdager i felt ble det klart at alle masser i sjakten vi undersøkte var omrota i større eller mindre grad. I det sentrale av sjakten, i området med størst potensiale for å påvise opprinnelig haug, markoverflate o.a. grov vi dypere for å få en oversikt over situasjonen. På slutten av mandag identifiserte vi en hellelagt jordgravet kabeltrase trolig til høyspentkabel eller lignende i bunnen av partiet vi grov dypt (Fig. 8 og 9). Denne var ukjent for tiltakshaver og entreprenør og skal ikke ha figurert i kart og registre til grunn for kabelpåvisning og lignende foretatt i forkant av prosjektet. Forslag fra lokale informanter gikk ut på at dette tilhørte et militært anlegg i nærheten, som gikk ut av bruk ved den kalde krigens avslutning. Kablene var anlagt på ca. 1,6 m dyp, og påvirket hele området frigitt til utgravningen, men definitivt i størst grad i området mot

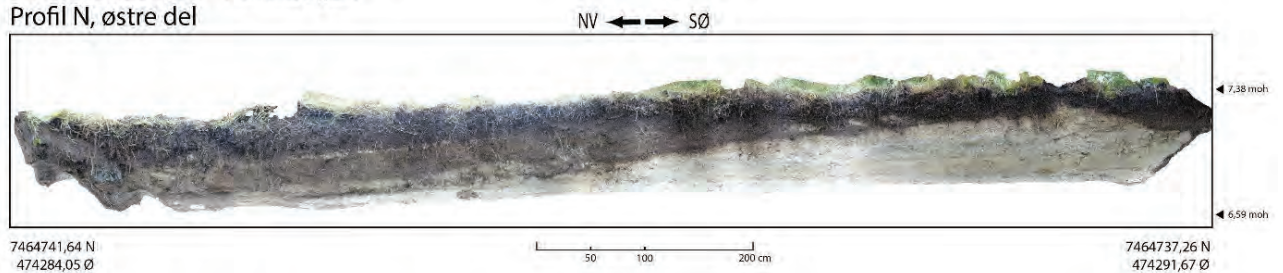
selve gravminnet i profilen mot nordøst.

I det øvrige av grøftens sørøstre del ble traseen dokumentert i plan, og kabelgrøften tegner seg mer sentralt i sjakten vi anla. Undergrunnen besto av steril strandgrus/leire der den eldre kabelgrøften ikke hadde fjernet alt (Fig.9 og 10). Det forelå ingen mulighet til å relatere denne delen av sjaktflate og profil til selve kulturminnet, og dermed heller ikke noe grunnlag for å dokumentere opprinnelig markoverflate.

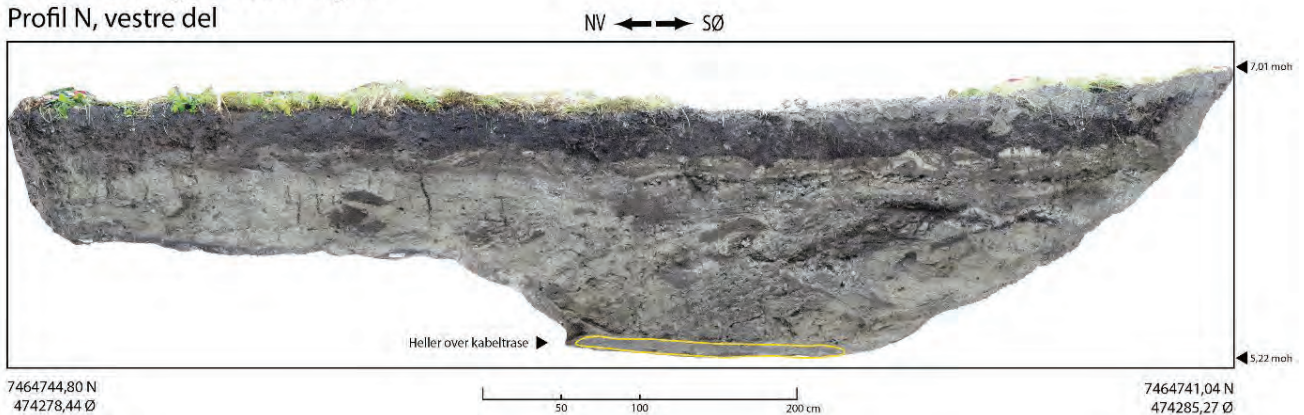
Undersøkelsen ble avsluttet etter dokumentasjon av profil og sjaktoverflaten.

Inngrepene i forbindelse med grøftingen parallelt med Nordstrandveiens nordøstre kant er alvorlige, men ser ut til å være inngrep i form av en kabelgrøft på ca. 70 cm br., som ikke burde nødvendiggjort særlig graving mot nordøst og inn i selve gravhaugen. Dette betyr at gravhaugen NØ for reguleringsområdet og vår profil ikke behøver å være alvorlig skadet av dette tiltaket, men vi har på den annen side ikke mulighet for å utelukke at det kan ha blitt utført *andre* inngrep i sammenheng med denne, eller at graving i forbindelse med montering av gatelys og tilhørende strømforsyning kanskje innebar større inngrep enn vi klarte å oppfatte i felt.

Nordstrandvegen - Finnhaugen
Profil N, østre del

Nordstrandvegen - Finnhaugen
Profil N, vestre del

Figur 9 Profil mot NØ, de fem østligste meterne viser relativt intakt undergrunn. Den vestlige delen er omrotet. Sjakten ble avgrenset i dybden av en eldre kabeltrasé som var dekket av betongheller.

Figur 10 Kabletraseen tegner seg tydelig i plan i denne delen av sjakten, trolig fordi undergrunnen rundt er langt mer uforstyrret

OPPSUMMERING

Det ble ikke mulig å svare på undersøkelsens problemstillinger, siden ingen intakt del av haug/haugfyll eller tilknyttet markoverflate den ble anlagt på var bevart i undersøkelsesområdet. Ingen andre automatisk fredete anlegg eller strukturer ble påtruffet. Det overraskende funnet av en kabelgrøft ga imidlertid grunn til ettertanke knyttet til kjente inngrep som har påvirket kulturminnet. Grøftingen hadde ikke etterlatt synlige spor på kulturminnet slik det fremsto i oppstarten av prosjektet, og det kan faktisk skyldes at tiltak ble gjort for å gjenopprette denne delen av haugen etter inngrepet, noe som i så fall er et like ukjent inngrep i kulturminnet som kabelgrøften selv.

I 1971 ble forsøk på rekonstruksjon av haugen gjort ved å skjule skader med tilførte masser, noe som er vurdert som et lite heldig tiltak (UM- Prosjektplan). Den aktuelle kabelgrøften kan ha vært en av skadene som ble forsøkt rettet opp ved denne anledningen (Fig. 11 og 12).

Det kan for så vidt like gjerne dreie seg om en (utilsiktet?) rekonstruksjon i form av skånsom gjenlegging av grøften til nevnte kabelnedlegging på et senere tidspunkt enn 1971. Hvordan dette enn forholder seg har inngrepet/inngrepene, påfylt masse m.m. medført at utstrekningen av relativt intakte deler av haugen mot Nordstrandveien i sørøst er vanskelig å anslå slik haugen fremstår i dag, til tross for at haugen virket

mindre skadet i denne enden sammenlignet de øvrige av haugens direkte kontaktsoner mot moderne bygg, hager og infrastruktur i øst, vest og mot nord.

Observasjonene av steril strandgrus og leire ble gjort i sjaktens sørøstre del (Fig. 10), og vi kan ikke si sikkert om overflaten er representativ for grunnen selve haugen ble reist på. Av den grunn er det vanskelig å trekke større konklusjoner ut av dette, men dersom vi kan forutsette at marken var relativt uforstyrret her, kan dette bety at den kraftige forgrøften observert på østsiden av haugen så sent som på slutten av 1950-tallet ikke strakk seg rundt haugen i sør og sørøst. Dersom dette derimot betyr at vi fant deler av område på *utsiden* av grav og fotgrøft, kan vi konstatere at ingen spor av eldre dyrkningslag eller andre anlegg lot seg observere. En forsiktig tanke på bakgrunn av dette, er at området på tidspunktet for gravens anleggelse var åpen strandmark med lite vegetasjonsdekke, og muligens av den grunn ikke var tatt i bruk som innmark, åker eller bosetting.

Figur 11 Skader på haugen i 1970 (fotograf: Ola Sæther, Nordlandsmuseets fotosamling, Digitalt museum). Et sår i vegetasjonen til venstre for stien, samt omrotete masser mellom vegetasjonssåret og Nordstrandveien kan tyde på inngrep i denne delen av haugen. Grøfting parallelt med Nordstrandveien?

Figur 12 Skadene fremstår skjult i 1973. Bortsett fra at grøfta til Nordstrandveien er blitt dypere, og gatelys er kommet til, er ikke det visuelle inntrykket av haugen ulikt situasjonen i 2021 jf. forsidebilde. Foto av Ola Sæther. Nordlandsmuseets fotosamling, Digitalt museum

LITTERATUR

- ARNTZEN, J. 2014. *En sen vikingtids våpengrav med østlige trekk fra Løding, Bodø k.* Upublisert rapport, Tromsø Museum.
- BRATREIN, H. 2018. *Høvding, jarl, konge. Nord-Norges politiske historie i vikingtid. Ei annerledes fortelling.* Tromsø Museums skrifter XXXVII, Orkana Akademisk. Stamsund
- HOLBERG, E. OG HUTCHINSON A. 2009. *Lenge før byen. Bodøs historie fram til 1816.* Bodøs historie bind 1. Tapir akademisk forlag. Trondheim
- NIEMI, A. 2021. Prosjektplan – dokumentasjon av profil og uttak av naturvitenskapelige prøver innenfor id 38585
- HENRIKSEN, J. E. OG NIEMI A. R. 2014. Albertmyra i Bodø. Undersøkelsen av kokegropfelt, dyrkingslag og ardspor fra eldre jernalder.
- JØRGENSEN, R. OG OLSEN B. 1983. Rapport om utgraving av jernaldergrav, Løpsmark, Bodø k. Top.ark., Tromsø Museum.
- KJELLMAN, E. OG OPPVANG J. 2016. Vågøynes, Bodø k., Nordland f. - Sikring av flatmarksgrav og funn. Arkeologiske rapporter, Tromsø Museum. top.ark., Tromsø Museum - Universitetsmuseet.
- LUND, H. E. 1952. Innberetning arkeologisk befarings. Top. Ark, UM
- MIKALSEN, R. J. A. 2014. Løp-Myklebostad, Bodø k., Nordland f. - Undersøkelse av kokegroper, fotgrøft og andre strukturer fra sein-neolittisk tid og eldre jernalder. Arkeologiske rapporter, Tromsø Museum, UM.
- OPPVANG, J., KJELLMAN, E. og NIEMI, A. R. 2019. Kokegropfelt i Mørkvedbukta, Bodø k. Arkeologiske undersøkelser av tre kokegropfelt i Mørkvedbukta sommeren 2017. *Tromura* Tromsø museums rapportserie nr. 52
- SIMONSEN, P. 1957. Innberetning, arkeologisk befarings. Top. Ark, UM
- STAMNES, A. A. og KIERSNOWSKI, K. 2020. *Arkeologisk georadarundersøkelse ved Bodøsjøen, Bodø Kommune i Nordland fylke.* NTNU Vitenskapsmuseet: arkeologiske rapporter 2020-4. <https://hdl.handle.net/11250/2728645>
- STORLI, I. 1985. *Håloyghøvdingen. Om grunnlaget for og vedlikeholdet av høvdingmakt i jernalderen, med vekt på Sør-Salten.* Magisteravhandling i arkeologi, UIT
- STORLI, I. 2006. *Hålogaland før rikssamlingen. Politiske prosesser i perioden 200-900 e.Kr.* Instituttet for sammenlignende kulturforskning serie B, skrifter vol. 123, Novus forlag, Oslo

Nettsteder

<https://geo.ngu.no/kart/losmasse>, besøkt september 2022